

Sodarstvo v Selški dolini

Katja Mohorič Bonča

Sodarji pri delu. Hrani fototeka Muzeja Železniki.

Tradicija obrti v kraju

Začetki sodarske dejavnosti v loškem gospostvu

Ljudje za shranjevanje dobrin potrebujemo posodo in raznovrstno embalažo. Do srede 20. stoletja je bilo v uporabi leseno posodje. Pred dobrega pol stoletja pa je leseno embalažo in posodo počasi zamenjala plastična ali kovinska. Z izdelovanjem različnih lesenih izdelkov, ki so jih ljudje uporabljali v vsakodnevnem življenju – čebrov, škafov, sodov, banj, perilnikov, pinj, lemp, so se ukvarjali rokodelci – vaški mojstri, ki so pokrivali domače potrebe po teh izdelkih.

Najstarejšo omembo sodarske dejavnosti v bližnji okolici zasledimo v delu Škofja Loka in loško gospostvo Pavleta Blaznika v povezavi z vinogradništvom in pivovarstvom, ki je bilo na Loškem razvito v 12. stoletju. Za potrebe vinogradništva je v Stari Loki deloval sodar, ki je z izdelovanjem sodov zagotavljal za to potrebno embalažo. Blaznik nadalje ugotavlja, da je vinogradništvo v loškem gospostvu nazadovalo že v 13. in 14. stoletju, kajti kvaliteta vin s Škofjeloškega se ni mogla primerjati z vini freisinške posesti na Dolenjskem.¹ Viri z začetka 15. stoletja govorijo o meščanu z imenom Nikel Maler, katerega ime verjetno označuje stanovsko pripadnost. Šlo naj bi za slikarja, ki se je ukvarjal tudi s slikanjem sodov.²

Sodarska dejavnost v Selški dolini od fužinarskih časov v 14. stoletju do zadrug v 20. stoletju

Pri uveljavitvi sodarstva v Selški dolini kot pomembne gospodarske panoge gre velika zasluga uspešnemu fužinarstvu in kovaštvu. V Železnikih so se namreč sredi 14. stoletja pričeli ukvarjati z železarstvom. Kmalu so zaradi ugodnih naravnih pogojev postali pomembno železarsko središče, kjer so talili železovo rudo in iz železa izdelovali končne izdelke, v glavnem žeblje. Z žebli so pokrivali domače potrebe, v veliko večji meri pa so jih izvažali. Fužinarji so za prodajo kovanih izdelkov potrebovali primerno in trpežno embalažo, kamor so nasuli

kovane žeblje in v kateri so kovani izdelki uspešno prispeli do končnih kupcev v oddaljenih krajih. Leto so predstavljale lesene barigle³ in sodi, ki so jih sodarji – kmetje in kajzarji, izdelovali na Češnjici, na Rudnem, v Dražgošah, nekaj kasneje pa tudi v Železnikih. Proizvodnja sodov za žeblje je v 19. stoletju znašala od 5.000 do 6.000 kosov letno.⁴ Sodarji iz Selške doline so s sodi oskrbovali fužinarje v Železnikih in v drugih železarskih krajih pod Jelovico (Kamna Gorica, Kropa in Kolnica).⁵

Trgovske poti, ki so vodile iz Železnikov predvsem do jadranskih pristanišč, so bile sprva ozke in primerne za tovarništvo – prevoz s konji. Tovorniki so se za potovanje iz varnostnih razlogov in zaradi medsebojne pomoči združevali v karavane. Dve barigli, napolnjeni z žebli, sta predstavljali en tovor. Zanj je bilo treba v mitnicah plačati enotno mitnino.⁶ Ko so zgradili širše ceste, so bili za prevoz izdelkov veliko primernejši vprežni vozovi. Trgovina z žebli je potekala proti zahodu čez Bačo, Most na Soči, Gorico, Štivan do Benetk in Trsta ter proti Severni Italiji preko Kobarida, Čedadada in Vidma. V 17. stoletju je za kovane izdelke postalo pomembno pristanišče na Reki.⁷

Barigla. Hrani Muzej Železniki. Foto: Katja Mohorič Bonča

Zemljevid trgovskih poti s kovanimi izdelki.

1. Železniki – Bača – Most na Soči – Kobarid – Čedad – Videm – Severna Italija.
2. Železniki – Bača – Most na Soči – Gorica – Štivan – Istra – Benetke.
3. Železniki – Škofja Loka – Reka – Istra – Dalmacija – Italija.

Čeprav je bilo sodarstvo v Selški dolini usmerjeno k pokrivanju potreb domače železarske dejavnosti po transportni embalaži kovanih izdelkov, so sodarji vseskozi izdelovali tudi drugo posodje za potrebe na kmečkih gospodarstvih in v gospodinjstvih.

Sodarstvo po zatonu fužinarstva v Železnikih – obrtna dejavnost v združenem okviru

V Domoljubu je bil leta 1900 objavljen prispevek Narodno gospodarstvo: Sodarija, domača obrt, kjer (neznani) avtor navaja, da se v Selški dolini "peča (se) večina prebivalcev s sodarijo" in da so tukajšnji prebivalci pred več kot stotimi leti izdelovali smrekove lajte (sode), s katerimi so po Savi s Hrvaškega vozili žito, ter velike sode, barigle, za vino. Izdelovali so še manjše sode za razne tekočine in med. V zadnjih petdesetih letih, kot navaja avtor članka (torej

od leta 1850 dalje, op. avtorice), pa so izdelali veliko sodov za kisló zelje. Le-te so pošiljali v Ljubljano in okolico, kajti tam je bilo največ kislega zelja, ter na Moravsko in Ogrsko. Kranjsko kisló zelje je namreč slovelo daleč naokrog in je veljalo za kranjsko tudi, če je prišlo iz drugih krajev v sodih iz Selške doline.⁸

Zaradi napovedujoče krize v fužinarstvu so torej sodarji že sredi 19. stoletja razširili proizvodnjo sodarskih izdelkov. Začeli so izdelovati raznovrstno leseno posodje iz dog, ne le transportne embalaže za kovane izdelke. Velike spremembe za sodarje pa je prinesel konec železarstva v Železnikih. S propadom železarstva v Železnikih v začetku 20. stoletja so sodarji izgubili glavne odjemalce njihovih izdelkov – fužinarje iz Železnikov. V gospodarsko negotovih razmerah so se organizirali v zadrugo, da bi lažje in bolje prodajali izdelke. Nekateri sodarji so sicer ostali izven teh organizacij,⁹ večina pa se je vključila v gospodarsko in kasneje v sodarsko zadrugo.

Ustanovitev gospodarske in sodarskih zadrug v Železnikih

V težki gospodarski situaciji, v kateri so se znašli konec 19. in v začetku 20. stoletja, so se sodarji in drugi obrtniki oprijeli ideje dr. Janeza Evangelista Kreka o zadrugi¹⁰ in se leta 1898¹¹ organizirali v Gospodarski zadrugi v Selški dolini, registrirani zadrugi z omejeno zavezo, z namenom izboljšati svoj materialni položaj. Prvi načelnik zadruge je bil posestnik z Rudna Jakob Šolar.¹² Članom je zadruga zagotavljala surovine za pridelke in izdelke, prodajala je pridelke in izdelke članov ter skrbela za naprave in odloke, ki so bili zadrugi v pomoč.¹³

Ker pa so bili člani te zadruge tudi drugi obrtniki, so sodarji leta 1902 ustanovili samostojno Sodarsko zadrugo za Selško dolino na Češnjici, registrirano zadrugo z omejeno zavezo. Iz katerih krajev so prihajali člani te zadruge, razberemo iz 'imenika članov sodarske zadruge na Češnjici 1903–1920': Rudno, Kališe, Ojstri Vrh, Dražgoše, Češnjica, Studeno, Selca, Sv. Lenart, Kropa, Dole-

Fotografija je bila posneta v poletju 1909 na Česnjici. Od leve proti desni: Lovrenc Eržen, Marija Lotrič, Primož Lotrič, Jože Nastran, Jurij Blaznik, Jakob Blaznik, Franc Lotrič. Hrani fototeka Muzeja Železniki.

nja vas, Škovine.¹⁴ Namen sodarske zadruge je bil prodajati sodarske izdelke, oskrbovati sodarje s surovinami, potrebnimi za izdelavo soda, ustanavljati in vzdrževati skladišča ter z napravami, odloki in nasveti pomagati članom zadruge. Kasneje so pomembne naloge postale tudi ustanavljanje in vzdrževanje naprav za pridobivanje elektrike, oddajanje električnega toka in vzdrževanje žage venecijanke. Svoje dolžnosti do zadruge so imeli tudi njeni člani. Zavezani so bili določbi, da smejo svoje izdelke oddajati le zadrugi. Če je sodar želel oddati izdelke komu drugemu, je potreboval dovoljenje odbora zadruge.¹⁵

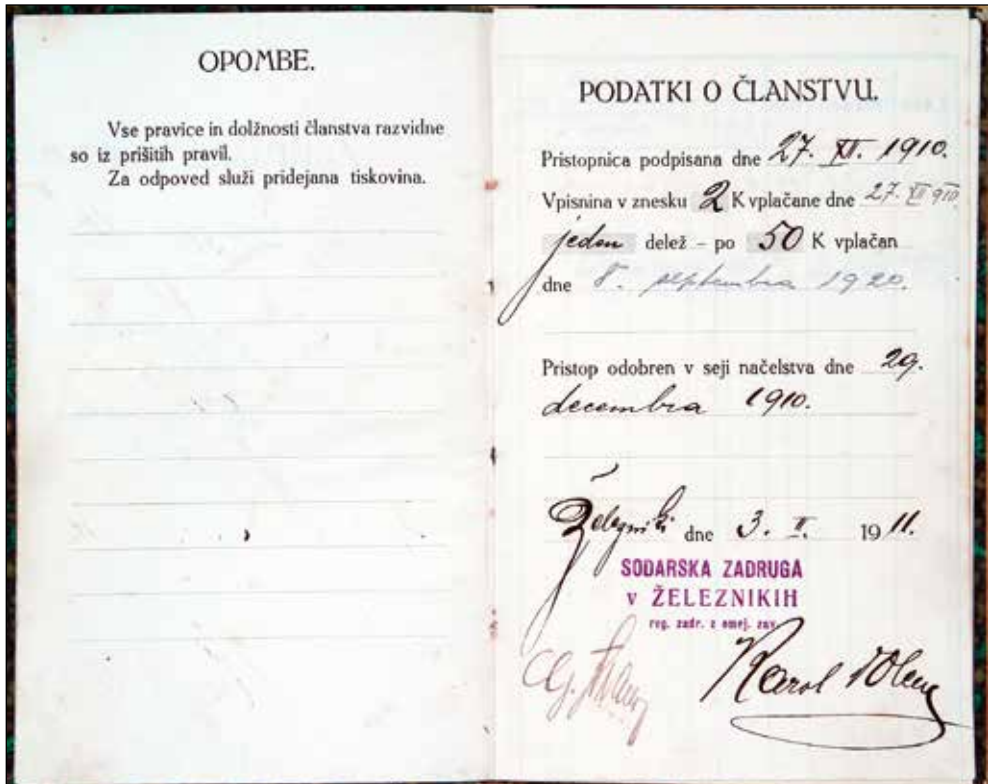
Gospodarska zadruga, ki je združevala obrtnike različnih strok, je imela prostore na Česnjici, v hiši nekdanjega Markovega grunta. V prostorih Gospodarske zadruge so imeli sodarji za skupinsko delo urejeno delavnico.¹⁶ Z ustanovitvijo Sodarske zadruge štiri leta kasneje (1902) sta si Sodarska in Gospodarska zadruga razdelili prostore na Česnjici – Gospodarska zadruga je obdržala bivalni deloplošja, Sodarska pa gospodarskega, ki ga je preuredila v delavnico in skladišče.¹⁷

Prostori na Česnjici so kmalu postali pretesni za potrebe združenega sodarstva. Ob posredovanju Urada za pospeševanje obrti v Ljubljani so pričeli za gradnjo novih prostorov ob Selški Sori.¹⁸ Leta 1912 so bili ob Sori na mestu nekdanje Ožbicove žage urejeni prostori moderne proizvodne delavnice, opremljene s stroji ter z žago venecijanko. Za potrebe pogona strojev so postavili hidroelektrarno s Francisovo turbino. Poleg pokrivanja lastnih potreb z električno energijo je elektrarna zagotavljala elektriko tudi za bližnje prebivalce. Obrat ob Sori so poimenovali Centrala.

Sredi leta 1910, 16. junija 1910, je Karol Dolenc v gostilno Thaler v Železnikih povabil liberalno usmerjene obrtnike, posestnike, učitelja, zdravnika ... z besedami: "Ker je stvar zelo važna za naš trg zlasti v zadnjem času, ko se kaže od klerikalne strani ves napredni življenjski potepati je skrajno potrebno poskrbeti za pospešitev obrti v vsakem oziru. Ako gospodarsko napredujemo, nam je bodočnost zagotovljena in zatoraj naj se nihče vabljenih ne izgovarja, da nimamo časa priti za par uric na razgovore."¹⁹ Predlagal je ustanovitev še ene sodarske zadruge – Sodarske zadruge v Železnikih.

Poslopje nekdanjega Markovega grunta na Česnjiči, kjer sta imeli prostore Gospodarska in Sodarska zadruga.
Foto: arhiv Petra Polajnarja

Zadrugna knjižica člana Sodarske zadruge v Železnikih. Hrani Muzej Železniki.

Konec leta 1910 (16. 12. 1910²⁰) je bila torej s podobnim namenom kot Sodarska zadruga na Češnjici v združni register c.-kr. deželnega kot trgovskega sodišča v Ljubljani vpisana še ena sodarska zadruga, in sicer Sodarska zadruga v Železnikih, r. z. z. o. z. Članstva te zadruge niso predstavljali le sodarji, ampak tudi nadučitelj, posestnik, učitelj, mlinar, irhar, mesar, gostilničar, kovač. Prihajali so iz krajev: Železniki, Jesenovc, Dražgoše, Smoleva, Ojstri Vrh, Rudno, Zali Log, Škofja Loka, Češnjica.²¹ Namen te zadruge je bil izdelovati "boljšo posodo, kakor zeljarje, ribiče, škafe in podobno, (zato) so pozvali Tomaža Lotriča iz Dražgoš, da bi v skupni delavnici, ki so jo že leta 1911 uredili v najetih prostorih, vodil delo".²² Prostor sodarske delavnice v Železnikih so bili v bližini plavža v stavbi, kjer je prostore kasneje (leta 1959) dobilo podjetje Tehnica, še kasneje pa podjetje Dom oprema.

Za skladiščenje sodarskih izdelkov je vodstvo zadruge skladno z nalogami zadruge gradilo združna skladišča. V skladišču so vzdrževali primerno mikroklimo za shranjevanje lesene posode. Sodarji iz So-

darske zadruge na Češnjici so izdelke nosili v skladišči na Rudnem (zgrajeno leta 1907) in v skladišče v poslovno stavbo na Češnjici. Sodarji iz zadruge v Železnikih so imeli skladišče za izdelke v prostorih ob sodarski delavnici v bližini plavža. Sodarji so izdelke sproti prinašali v skladišče. Skladiščnik, ki je prevzel izdelke, je obenem opravil kontrolo izdelkov, sodar pa je odšel v pisarno po plačilo.²³

Po prvi svetovni vojni so se sodarji soočili s težavami. Med vojno zadruga na Češnjici skoraj ni obratovala, primanjkovalo je delavcev in materiala. Članstvo v zadrugi je leta 1919 padlo na 44, nato pa se je zopet začelo dvigati.²⁴ Tudi po vojni težav ni bilo konec, naročil je bilo malo in članstvo v zadrugi je lahko nasledil le en potomec umrlega člana. Opuštili so delavnico na Češnjici, delavnico na Centrali so uporabljali sodarji, ki niso imeli svojih delavnic. V tem času so izdelovali sode iz klanega lesa za zelje. Iz žaganega lesa in krajnikov so izdelovali sode za kolomaz in tanin.²⁵

V tridesetih letih 20. stoletja do druge svetovne vojne so izdelovali: sode za zelje, za kolomaz, za ke-

Prostori sodarske delavnice v Železnikih, sredi 20. stoletja. Hrani fototeka Muzeja Železniki.

SODARSKA ZADRUGA

r. z. z o. z., ŽELEZNIKI

Izdeluje se po naročilih raznovrstna lesena posoda, ki se rabi kot embalaža za različne vrste kemičnih izdelkov, sodi za ribe, med, repo, zelje, barve in žičnike.

610

SODARSKA ZADRUGA

r. z. z o. z.

ČEŠNJICA

p. ŽELEZNIKI

izdeluje vsakovrstne izdelke: sode iz mehkega in trdega lesa, škafe, čebre, banje itd. po najnižjih dnevnih cenah.

612

Oglasa, objavljena leta 1931 v publikaciji Gorenjska: Letoviška, industrijska, trgovska, obrtna.

mikalije, za tanin, za kakav, za naftalin, za barvo, za žito, za kumarice, za maslo, za kit, za žeblje, za namakanje sadja in za marmelado.²⁶

Sode in druge izdelke so sodarji prevažali na lojtrskih vozovih, pozimi z vlečnimi sanmi do železniške postaje na Trati pri Škofji Loki. Pri nakladanju je sodelovalo pet do šest ljudi. Na en voz ali sani so naložili več kot 200 sodčkov po 50 litrov.²⁷

Sodarska dejavnost v okviru drugih organizacijskih enot

Po letih zatišja med drugo svetovno vojno sta se obe sodarski zadrugi 15. avgusta 1945 združili in 16. decembra 1946 oz. 1. oktobra 1947 kot odseka s svojim odborom organizirali v Lesno zadrugo na Češnjici. Leta 1948 so sodarji prišli v sklop Kmetijske zadruge Češnjica, leta 1953 pa so se sodarji obeh odsekov združili v enega (sodarski odsek v Kmetijski zadrugi Češnjica). Združeni odsek je sestavljalo 22 članov s Češnjice in 11 iz Železnikov.²⁸

Sodarji s Češnjice so večinoma sodarili v domačih delavnicah, vendar je leta 1947 zaživel skupinsko delo v stari delavnici na Centrali. Zahvaljujoč obrtni šoli v Železnikih (glej poglavje Izobraževanje), je bilo veliko na novo izučenih sodarjev in v začetku 50. let so na Centrali dogradili novo delavnico. Takrat so z delom po domovih prenehali.²⁹ Sprva je delo v delavnici potekalo podobno kot doma. Vsak sodar je imel svojo omaro, svoje orodje in svoje delovno mesto, kjer je sam izdelal celoten izdelek.³⁰ Sodarji v Železnikih so v delavnici v bližini plavža sodarili vsak zase s svojim orodjem. Tudi skladišče za sodarske izdelke je bilo še vedno v Železnikih.³¹

Leta 1954 se je lesnopredelovalni odsek ločil od Kmetijske zadruge Češnjica, kajti oblikovano je bilo Lesno industrijsko podjetje. To podjetje ni bilo registrirano. Leto kasneje je bilo oblikovano Medzadružno lesno industrijsko podjetje Češnjica (MLIP Češnjica). Sodarstvo je ostalo ena glavnih dejavnosti

Lojtrnk, naložen s sodi, pred zadružno stavbo na Česnjiči.

Vir: <http://lesna-zadruga.si/images/stories/pdf/Zgodovina%202-2.pdf>, 17. 8. 2011.

Voz s sodi pred Plavčevo hišo v Železnikih. Hrani fototeka Muzeja Železniki.

Fotografija sodarjev iz Železnikov, 1959. Od leve stojijo: Miha Šturm, Matevž Trojar, Tone Benedičič, Cveto Benedičič, Tone Markelj, Janez Vrhunc, Jože Lotrič, Ciril Benedičič, Francka Čemažar, Jože Benedičič, Jože Lotrič. Od leve sedijo: Jože Lotrič, Janko Lotrič, Tone Benedičič, Jože Benedičič, Štefan Primožič, Tone Šmid, Jože Šmid, Matevž Lotrič, Tone Lotrič. Foto: Anton Sedej

podjetja.³² Ročni sodarski delavnici sta bili v novem poslojpu na Češnjici in v Železnikih v bližini plavža. Strojna obdelava sodov je bila na obratu Centrala. Skladišči sta bili na Češnjici in v Železnikih.³³

Leta 1959 so se sodarji iz Železnikov preselili v delavnico na Češnjici, v sodarski delavnici v Železnikih pa je podjetje Tehnica uredilo svoje prostore.³⁴ Uvedli so delitev dela in industrijski način izdelave soda. Delo so dobili tudi nekvalificirani delavci, ki so se priučili posameznih faz dela. Doge so začeli izdelovati strojno, sodarji pa so sestavljali sode.³⁵

Katarina Kobe-Arzenšek navaja podatek, da je bila letna proizvodnja sodov v petdesetih letih višja kot pred vojno. Veliko sodov so izdelali za kemične tovarne: v Domžalah, v Mostah v Ljubljani, v Dolu pri Ljubljani, v Beogradu. Izdelovali so tudi sode za ribe in deže. Izdelke so prevažali s tovornjakom.³⁶

V šestdesetih letih lesena embalaža iz dog v primerjavi s furnirsko in kartonsko ni bila več konkurenčna. Kljub poskusu uveljavitve sestavljivega soda, ki sta ga izumila Jože Prevc in Jože Blaznik, in za katerega sta bila nagrajena (leta 1961), je bila leta

1963 proizvodnja sodov v MLIP Češnjica ustavljena.³⁷ Izučeni sodarji so se zaposlili v drugih obratih MLIP-a: v mizarski delavnici, v zabožarni, na žagi, v drugih podjetjih v Železnikih: Iskri, Niku in Tehnici, starejši sodarji pa so se upokojili.³⁸ Podjetje je s tem prešlo iz obrtnega v industrijski način proizvodnje. Leta 1969 so ta obrat preimenovali v Alples.

S sodarstvom so se izučeni sodarji ukvarjali spet v domačih delavnicah. Izdelke so izdelovali po naročilu. Izdelovali so nove izdelke in občasno popravljali stare.³⁹

Izobraževanje

Kmalu po ustanovitvi Sodarske zadruga na Češnjici v začetku 20. stoletja so pripravljali izobraževanja, na katerih so izkušeni obrtniki učili druge zadrugnike izdelovati raznovrstne sode.⁴⁰

Mojster Romih je (verjetno leta 1907) vodil tečaj za izdelavo boljših sodov. Od 18. februarja do 19. marca 1913 je za člane Sodarske zadruga na Češnjici

MEDZADRUŽNO LESNO
INDUSTRIJSKO PODJETJE

ČEŠNJICA

NA ČEŠNJICI
POŠTA ŽELEZNIKI

Izdeluje vse vrste rezanega
lesa, specialne mizarske izdel-
ke, embalažne sode in zaboje

Oglas, objavljen v Loških razgledih leta 1956.

potekal tečaj pod vodstvom Rudolfa Rontaga z Du-
naja. Zadrufniko je učil izdelovati do 5.000 litrov
velike sode iz hrastovega lesa.⁴¹

Velikega pomena za kvaliteto sodarstva je bila
Obrtno nadaljevalna šola v Železnikih. Ustanovlje-
na je bila leta 1920. Med drugo svetovno vojno je
njeno delovanje zamrlo, leta 1945 pa je bila obnov-
ljena kot Obrtna nadaljevalna šola Železniki. V šol-
skem letu 1947/48 šola ni delovala, ker jo je ministr-
stvo za industrijo in rudarstvo zaradi premajhnega
števila vajencev ukinilo. V šolskem letu 1948/49 je
bila ponovno ustanovljena kot Šola za učence v go-
spodarstvu. Leta 1952 so jo preimenovali v Vajensko
šolo raznih strok Železniki. Izobraževala je vajence
kovinske in lesne stroke. Svojih prostorov šola ni
imela – gostovala je v stavbi Osnovne šole Železniki.
Ukinjena je bila s šolskim letom 1960/61, ko je bila
pripojena Vajenski šoli raznih strok Škofja Loka.⁴²

Filip Demšar, učenec v obrtni šoli leta 1948, se
spominja, da so se v obrtniškem oddelku šolali za
poklice sodar, kovinar, mizar, čevljar in šivilja. Pouk
v obrtni šoli je potekal popoldne. Teoretični del je
bil enak za vse bodoče obrtnike, praktični del pa je
bil ločen po strokah. Sodarje je učil sodarski mojster
Jože Blaznik. Šolanje je trajalo dve leti. Po opravlje-
nem teoretičnem in praktičnem izpitu so učenci pre-
jeli spričevala. Za praktični izpit so bodoči sodarji
izdelali en sodarski izdelek.⁴³

Družabno življenje sodarjev

V prvih desetletjih 20. stoletja, ko so Železnikarji
preživljali težke čase, so bili sodarji ena redkih so-
cialnih skupin, ki so imeli zagotovljeno delo in ko-
likor toliko redne dohodka. Bili so zelo družabni in
v gostilni so sedeli skupaj ter razpravljali o politiki
in krajevnih zadevah. Njihovo mnenje je bilo v tistih
časih zelo pomembno. Sodarji s Češnjice so se v pro-
stih urah družili v zadrugi na Češnjici in v gostilni
na Češnjici.⁴⁴ Pomembne dogodke so najavljali s
"Pintarji so sklenili, pintarji so naredili, pintarji so
ga pili".⁴⁵

Člani sodarske zadruge so v torek po binkoštni nedelji praznovali sodarski praznik. Takrat je bil dela prost dan. Po obisku svete maše so se zbrali na kosilu in na družabnem srečanju. 3. junija 1936 so sodarji organizirali enega takih srečanj v Suši, ki je bilo za lesno gospodarstvo še posebej pomembno. Srečanja so se poleg sodarjev udeležili tudi prof. Jakob Šolar, ing. Alojz Žumer in Niko Žumer. Na tem srečanju so razpravljali o gospodarski krizi in

o ukrepih za njeno rešitev. Postavili so temelje lesni zadrugi, ki je bila kot Lesno produktivna zadruga registrirana 24. februarja 1937.⁴⁶

Srečanja so organizirali v različnih krajih v Selški dolini: na Prtovču, v Dražgošah in na Zalem Logu. Kasneje, ko je sodarska dejavnost iz zadrugne prešla v industrijsko, so organizirali sindikalne izlete po Sloveniji: po Gorenjskem, na Primorsko, na Dolenjsko.⁴⁷

Sodar Filip Demšar pri izdelovanju čebra v svoji delavnici na Rudnem, oktober 2011. Foto: Katja Mohorič Bonča

VIRI IN LITERATURA

Literatura

- Blaznik, Pavle (1973): *Škofja Loka in loško gospostvo*. Škofja Loka: MD Škofja Loka.
- Gašperšič, Jože (1956): *Vigenjci*: vodnik po zgodovinskih žebljarskih kovačnicah v Kamni Gorici, Kolnici, Kropi in Železnikih; Ljubljana: Tehniški muzej Slovenije.
- Demšar, Filip, Trojar, Matevž (2008): *Sodarji sklenili, sodarji nar'dili, sodarji popili*, v: *Železne niti 5/2008*; Železniki: MD Železniki.
- Kobe-Arzenšek, Katarina (1966): *Sodarstvo v Selški dolini*, v: *Revija za lesno gospodarstvo Les*, XVIII, št. 5–7, str. 118–125.
- Loški razgledi, III/1956.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (elektronska različica).
- *Selška dolina* (1973), ur. Niko Žumer, Železniki: Muzejsko društvo v Škofji Loki, pododbor Železniki.
- Šmitek, Janez (1989): *Fužinsko tovorništvo (Mitnice v Bači 1536)*, v: *Loški razgledi*, letnik 36.
- Tušek, Janez (1977): *Spominu dr. Janeza Evangelista Kreka*, v: *Loški razgledi* 24, str. 282–284.

Arhivski viri

- SI ZAL ŠKL 88, fond Sodarske zadruga na Češnjici, t. e. 3; t. e. 5; t. e. 9.
- SI ZAL ŠKL 170, Sodarska zadruga v Železnikih, mapa Spisi: začetki zadruga, prvi zapisniki, pravila, historiat.
- SI ZAL ŠKL 231; Elizabeta Eržen Podlipnik, historiat ustvarjalca Vajenska šola Železniki.

Drugi pisni viri

- Domoljub, 1900, XIII, št. 16.
- Dokumentacijsko gradivo Muzeja Železniki.
- Gorenjska: Letoviška, industrijska, trgovska, obrtna. (1931); ur. Karol Mohorič, Novo mesto: Progres.

Terensko delo:

Terensko delo: TZ2011/5, intervju Demšar – Mohorič Bonča, 24. 8. 2011.

Terensko delo: TZ2011/6, Jelovica, 13. 9. 2011.

Terensko delo: TZ2011/8; Rudno, 11. 10. 2011.

Terensko delo: TZ2011/9, Rudno, 17. 10. 2011.

Informatorji

Filip Demšar, Rudno.

Vili Demšar, Rudno.

Tončka Galjot, Železniki.

Peter Polajnar, Železniki.

Internetni viri

<http://lesna-zadruga.si/images/stories/pdf/Zgodovina%202-2.pdf>, 17. 8. 2011.

Opombe:

- ¹ Blaznik, 1973: 70, 71.
- ² Blaznik, 1973.
- ³ V 17. stoletju so uporabljali male barigle (125 funtov ali 56,25 kg) in velike barigle (do 170 funtov ali do 76,5 kg), v 19. stoletju pa je imela barigla 100 funtov vsebine (45 kg). Gašperšič, 1956, str. 55.
- ⁴ Kobe-Arzenšek, 1966, str. 119.
- ⁵ Gašperšič, 1956, str. 55.
- ⁶ Šmitek, 1989, str. 24–29; Blaznik, 1973, str. 88–97.
- ⁷ Gašperšič, 1956, str. 52.
- ⁸ Domoljub, 1900, XIII, št. 16, str. 265.
- ⁹ Dokumentacijsko gradivo Muzeja Železniki, mapa VI. C1 sodarstvo.
- ¹⁰ Dr. Janez Evangelist Krek se je rodil 27. 11. 1865 pri Sv. Gregorju nad Sodražico. Njegov oče Valentin Krek je bil Selčan in v Selcih je Janez Evangelist Krek tudi preživel mladost. S Selško dolino je v stikih ostal celo življenje in dobro je poznal gospodarske razmere v dolini. Zavzemal se je za zaščito kmeta in delavca pred kapitalističnim izkoriščanjem in v tem duhu je oblikoval idejo o zadrugi. Bil je duhovnik, profesor na ljubljanskem bogoslužju, deželni in državni poslanec, utemeljitelj Slovenskega katoliškega delavskega društva, Slovenske katoliške delavske zveze, organizator zadrug, delavskih in kmečkih strokovnih, izobraževalnih in gospodarskih organizacij. Vir: Čeferin, Emil (1974): Zadrugi v Selški dolini, v: Selška dolina, str. 187–200; Tušek, Janez (1977): Spominu dr. Janeza Evangelista Kreka, v: Loški razgledi 24, str. 282–284.
- ¹¹ Letnico 1897 kot letnico ustanovitve Gospodarske zadruge navajajo: Demšar Filip, Matevž Trojar (2008): Sodarji sklenili, sodarji nar'dili, sodarji popili, v: Železne niti 5/2008, str. 208; avtorji prispevkov v jubilejnih publikacijah ob dvajsetletnici tovarne: Slovenijales Alples, 1897 – 1955 – 1975, in ob tridesetletnici: Alples 30 let in Katarina Kobe-Arzenšek (1966): Sodarstvo v Selški dolini, revija za lesno gospodarstvo Les, str. 119. Letnico 1898 zasledimo v članku Emila Čeferina (1973): Zadrugi v Selški dolini, v: Selška dolina. Katarina Kobe-Arzenšek piše, da je bila zadruga v zadrugi register vpisana v decembru 1897, Čeferin pa navaja, da je bila zadruga vpisana v zadrugi register 14. 1. 1898.
- ¹² Kobe-Arzenšek, Katarina, 1966, str. 119.
- ¹³ Selška dolina, 1973, str. 190.
- ¹⁴ ZAL ŠKL 88; Sodarska zadruga na Češnjici; t. e. 3.
- ¹⁵ Selška dolina, 1973, str. 191.
- ¹⁶ Selška dolina, 1973, str. 210.
- ¹⁷ Selška dolina, 1973, str. 191.
- ¹⁸ Kobe-Arzenšek, 1966, str. 121.
- ¹⁹ SI ZAL ŠKL 170, Sodarska zadruga v Železnikih, mapa Spisi: začetki zadruge, prvi zapisniki, pravila, historiat.
- ²⁰ Zadrugi knjižica člana Sodarske zadruge Železniki Franja Vidmarja. Hrani Muzej Železniki.
- ²¹ SI ZAL ŠKL 170, Sodarska zadruga v Železnikih, mapa Spisi: začetki zadruge, prvi zapisniki, pravila, historiat.
- ²² Selška dolina, 1973, str. 211.
- ²³ Selška dolina, 1973, str. 210–211.
- ²⁴ Kobe-Arzenšek, 1966, str. 121.
- ²⁵ Selška dolina, 1973, str. 210–211.
- ²⁶ Kobe-Arzenšek, 1966, str. 121.
- ²⁷ Selška dolina, 1973, str. 211.
- ²⁸ Selška dolina, 1973, str. 211–212.

- ²⁹ Selška dolina, 1973, str. 212, Intervju Demšar – Mohorič Bonča, 24. 8. 2011.
- ³⁰ Intervju Demšar – Mohorič Bonča, 24. 8. 2011.
- ³¹ Selška dolina, 1973, str. 212.
- ³² Selška dolina, 1973, str. 209.
- ³³ Selška dolina, 1973, str. 212.
- ³⁴ Selška dolina, 1973, str. 212.
- ³⁵ Intervju Demšar – Mohorič Bonča, 24. 8. 2011.
- ³⁶ Kobe-Arzenšek, 1966, str. 124.
- ³⁷ Selška dolina, 1973, str. 212.
- ³⁸ Demšar, Filip, Trojar, Matevž (2008): *Sodarji sklenili, sodarji nar'dili, sodarji popili*; v: *Železne niti* 5/2008, str. 211.
- ³⁹ Filip Demšar je povedal, da mu je nekoč nekdo prinesel v popravilo dežo za zaseko. Deža ima lesene obroče, ker kovinski zaradi soli prerjavijo. Popravilo obročev na taki deži je problem. Nemogoče je lesene obroče namestiti nazaj, ker so doge od masti gladke in obroči kar spolzijo dol. Tako dežo je lahko popravil edino tako, da je lesene obroče zamenjal s kovinskimi. (Pogovor Demšar – Mohorič Bonča ob prikazu izdelave čebra 17. 10. 2011 na Rudnem v Demšarjevi delavnici.)
- ⁴⁰ Selška dolina, 1973, str. 175.
- ⁴¹ Selška dolina, 1973, str. 210.
- ⁴² SI ZAL ŠKL 231; E. Eržen Podlipnik, historiat ustvarjalca Vajenska šola Železniki.
- ⁴³ Intervju Demšar – Mohorič Bonča, 24. 8. 2011.
- ⁴⁴ Dokumentacijsko gradivo Muzej Železniki, mapa Terenski zapiski; TZ2011/5_Intervju Demšar – Mohorič Bonča, 24. 8. 2011.
- ⁴⁵ Dokumentacijsko gradivo Muzej Železniki, mapa VI. C. 1 sodarstvo in besedilo v sodarski zbirki Muzeja Železniki.
- ⁴⁶ Zbornik Selška dolina, 1974, str. 214.
- ⁴⁷ Demšar, 2008, str. 212.